

DZĪVESVEIDA IZMAIŅAS 1,5 °C MĒRĶA SASNIEGŠANAI

KLIMATA POLITIKAS REKOMENDĀCIJAS NR. 1

Šis projekts ir saņēmis finansējumu no Eiropas Savienības pētniecības un inovācijas programmas "Apvārsnis 2020" saskaņā ar granta līgumu Nr. 101003880.

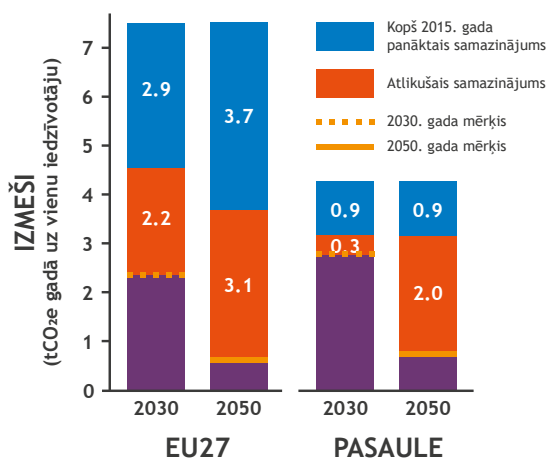
Par saturu pilnībā atbild autori. Tas var neatspoguļot Eiropas Savienības viedokli. Ne Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildāģentūra (CINEA), ne Eiropas Komisija nav atbildīga par dokumentā esošās informācijas izmantošanu.

IEVADS

Globālās sasilšanas ierobežošana līdz **Parīzes nolīgumā** noteiktajam 1,5 °C ir atkarīga no dažādām siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas stratēģijām. Lai gan tehnoloģiskajām inovācijām un sistēmiskām pārmaiņām ir centrāla loma, modelēšanas rezultāti parāda, ka nepieciešamos emisiju samazināšanas mērķus nebūs iespējams sasniegt bez būtiskām dzīvesveida izmaiņām (1. att.). Tās savukārt nozīmē pārmaiņas gan domāšanā, gan ikdienas paradumos, gan vajadzību nodrošināšanas sistēmās. Secinājumi un rekomendācijas par dzīvesveida pārmaiņām ir balstītas pētnieciskajā projektā “1,5 °C dzīvesveids ES: klimatu saudzējoša dzīvesveida popularizēšanas un ieviešanas rīcībpolitika un rīki” izveidotajā modelī, kurā tika izvērtētas mājsaimniecību oglekļa pēdas 49 valstīs un reģionos, īpaši uzsverot ES-27 valstis.

SECINĀJUMI

- Ar tehnoloģiskām izmaiņām vien nepietiek.** Pētījumi rāda, ka, lai gan tehnoloģiskie risinājumi var ievērojami samazināt emisijas, tie nav pietiekami, lai līdz 2050. gadam nepārsniegtu 1,5 °C. Līdz 2030. gadam dažas valstis varētu tuvināties šim mērķim, taču līdz 2050. gadam neviena ES valsts nerasniegs nepieciešamo emisiju samazinājumu.
- Dzīvesveida izmaiņas piedāvā nozīmīgu potenciālu.** Prognozes liecina, ka ES-27 mājsaimniecību vidējais oglekļa pēdas nospiedums 2030. gadā var būt par 2,2 tCO₂e/iedz. lielāks nekā nepieciešams klimata pārmaiņu ierobežošanai, bet 2050. gadā oglekļa emisiju pārsniegums varētu būt par 3,1 tCO₂e/iedz. Arī pasaules mērogā šīs robežvērtības tiek pārsniegtas, lai gan mērenāk kā ES valstīs. Dzīvesveida izmaiņas var būtiski palīdzēt samazināt šo atšķirību.
- Nepieciešams samazināt mājsaimniecību tiešās emisijas.** Pat ar ievērojamu netiešo emisiju (saistītas ar pakalpojumiem un preču ražošanu) samazinājumu, mājsaimniecību tiešās emisijas no ēdiena gatavošanas, apkures un mobilitātes joprojām veido nozīmīgu mājsaimniecību oglekļa pēdas daļu. Samazinot fosilā kurināmā tiešo patēriņu mājsaimniecībās, emisijas varētu samazināt par ~ 40 %.
- Jāpievērš uzmanība emisiju ietilpīgiem dzīvesveida aspektiem.** Nepieciešams mazināt pieprasījumu pēc augstu emisiju produktiem un pakalpojumiem, piemēram, automobiļiem, aviopārvadājumiem, gaļas un piena produktu patēriņa. Tehnoloģiskie uzlabojumi šajās nozarēs nespēs pilnībā kompensēt pieprasījuma pieaugumu, tāpēc līdztekus tehnoloģiskajiem risinājumiem ir jāveicina un jāiespējo dzīvesveida izmaiņas.

1. att. Mājsaimniecību oglekļa pēdas kopējais samazinājums kopš 2015. gada, ņemot vērā esošās rīcībpolitikas un tehnoloģijas, kā arī atlikušais izmešu samazinājums, ko nepieciešams panākt līdz 2030. un 2050. gadam, lai sasniegtu 1,5 °C mērķi (pasaules un ES-27 vidējais rādītājs). Lai mājsaimniecību oglekļa pēdas nospiedumu samazinātu līdz rādītājam, kas atbilst 1,5 °C mērķim, ar tehnoloģiskajiem risinājumiem vien nepietiek – ir nepieciešamas arī dzīvesveida izmaiņas.

Avots: Cap, S. et al. (2024) “(In)Sufficiency of industrial decarbonization to reduce household carbon footprints to 1.5°C – compatible levels”, *Sustainable Production and Consumption*, 45, 216 – 227.

POLITIKAS REKOMENDĀCIJAS

Pētījumu dati skaidri parāda, ka dzīvesveida izmaiņas ir būtiskas, lai sasniegtu 1,5 °C mērķi, un tās ir jāintegrē plašākā stratēģiju kopumā. Nepieciešama pāreja uz videi un klimatam draudzīgākiem risinājumiem un patēriņa pietiekamības principu ieviešana, kas palīdzēs mazināt pārmērīgu resursu izmantošanu.

- 1. Dzīvesveida izmaiņu integrēšana rīcībpolitikā.** Politikas veidotājiem ir jāveido integrētas stratēģijas, kas apvieno tehnoloģiskās inovācijas ar iniciatīvām, kas atbalsta dzīvesveida maiņu. Šī divējādā pieeja ļaus pārvarēt plaisu starp esošajām tendencēm un nepieciešamo emisiju samazinājumu. Dzīvesveida izmaiņas var ietvert mazāku gaļas un piena produktu patēriņu, pārvietošanos ar sabiedrisko transportu vai aktīvākām mobilitātes iespējām un energoefektīvu mājokļu izvēli. Rīcībpolitika var veicināt klimatam draudzīgas dzīvesveida izvēles, padarot tās ērtākas, izdevīgākas un veselīgākas (**sk. Politikas rekomendācijas 2**).
- 2. Vajadzību nodrošināšanas sistēmu maiņa.** Ir jānodrošina ilgtspējīgu izvēļu vienlīdzīga pieejamība visiem sabiedrības locekļiem. Politikai ir jāveicina veselīgas pārtikas, tīras enerģijas un citu būtisko pakalpojumu pieejamība un pievilcība. Tas ietver vietējo pārtikas ķēžu stiprināšanu, tīras enerģijas subsīdijas un sabiedriskā transporta attīstību, īpaši atbalstot ekonomiski mazaizsargātās sabiedrības grupas. Šādi risinājumi padara ilgtspējīgu dzīvesveidu gan finansiāli pieejamu, gan praktiski iespējamu (**sk. Politikas rekomendācijas 4, 5**).
- 3. Vērtību orientācija.** Tirgvedība, reklāma un plašsaziņas līdzekļi veido sabiedrības patēriņa paradumus, tāpēc nepieciešama to regulēšana, lai mazinātu pieprasījumu pēc produktiem un pakalpojumiem ar augstu emisiju līmeni. Piemēram, ir jāierobežo reklāmas, kas veicina pārmērīgu patēriņu, un jāatbalsta saturs, kas uzsver ilgtspējā balstītas vērtības. Izglītības sistēmā ir jāintegrē zināšanas un vērtību orientācija par ilgtspējīgu patēriņu, lai jaunākās paaudzes veidotu apzinātu un atbildīgu attieksmi pret klimata pārmaiņām un patēriņa ietekmi uz vidi (**sk. Politikas rekomendācijas 3**).
- 4. Nevienlīdzības mazināšana.** Politikai ir jākoncentrējas uz emisiju nevienlīdzības novēršanu starp dažādām iedzīvotāju grupām. Bagātākie sabiedrības locekļi rada nesamērīgi lielu ietekmi uz klimatu, tāpēc viņiem ir jāuzņemas lielāka atbildība par izmešu samazinājumu, veicot izmaiņas savā dzīvesveidā. Savukārt, zemāku ienākumu grupām ir jānodrošina piekļuve pieejamai pārtikai, mobilitātei un mājoklim ar mazu oglekļa pēdu. Šāda pieeja veicina sociālo vienlīdzību, gan arī atbalsta pāreju uz ilgtspējīgu patēriņu visos sabiedrības slāņos (**sk. Politikas rekomendācijas 5**).
- 5. Politiskās bezdarbības sekas.** Politikas veidotājiem ir jāatzīst, ka katra kavēšanās diena palielina izmaksas, sociālās sekas un sarežģīt nepieciešamos pasākumus, lai sasniegtu 1,5 °C mērķi. Oglekļa budžets strauji sarūk, un pasivitāte klimata jomā rada nopietnus draudus cilvēku veselībai un dabiskajām ekosistēmām. Ir nepieciešama tūlītēja mērķtiecīga rīcība, lai veicinātu dzīvesveida pārmaiņas, kas atbilst planētas pieejamo resursu robežām. Šai rīcībai ir jābūt sistēmiskai, atbilstoši pieaugošajiem klimata pārmaiņu izaicinājumiem un balstītai atbilstošā politiskajā gribā (**sk. Politikas rekomendācijas 4, 6**).

1. PIELIKUMS

METOŽU KOPSAVILKUMS

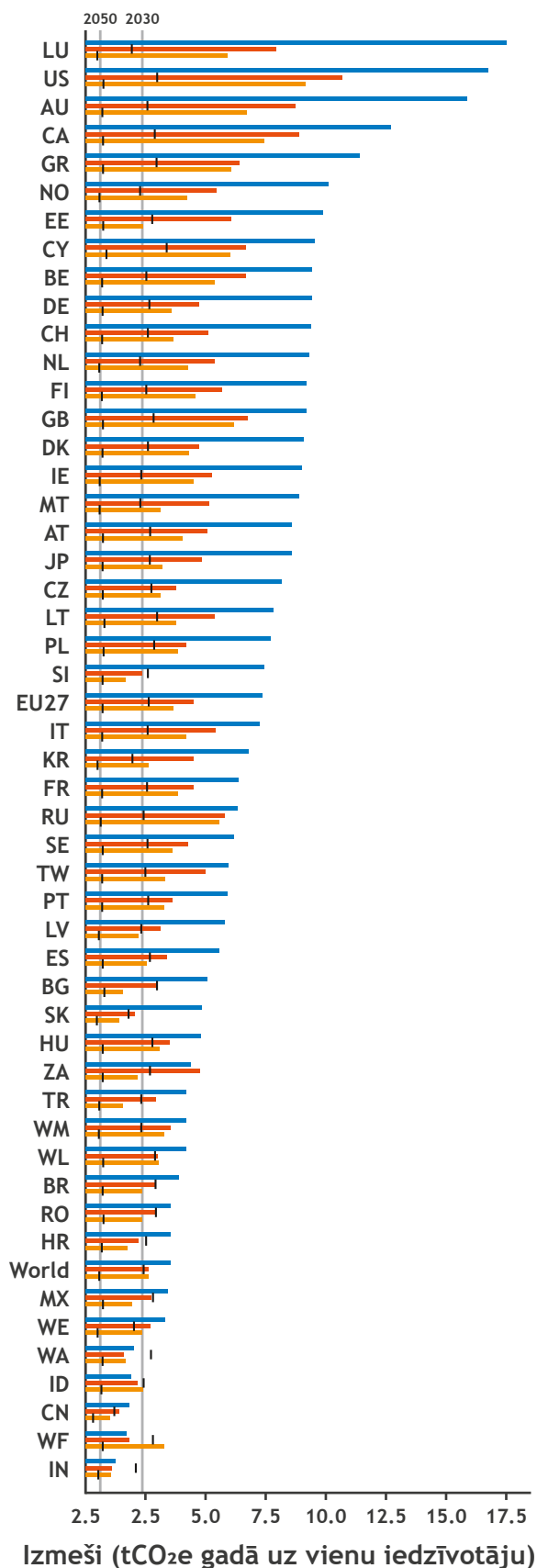
Pētniecības projektā “1,5 °C dzīvesveids ES” tika analizēts mājsaimniecību patēriņa oglekļa pēdas nospiedums, īpašu uzmanību pievēršot ES-27 valstīm. Projekta mērķis bija izvērtēt dzīvesveida izmaiņu nozīmi Parīzes nolīgumā noteikto 1,5 °C klimata mērķa sasniegšanā. Tika pētīts emisiju samazināšanas potenciāls, kas izriet no IPCC “atšķirīgas dekarbonizācijas” scenārija, kas paredz rūpniecības dekarbonizāciju, bet ne mājsaimniecību patēriņa radīto emisiju samazināšanu.

Modelis un tā pieejas. Pētījumā tika izmantoti divi IPCC scenāriji (Kopīgais sociālekonomiskais scenārijs 1 – SSP1 un Reprezentatīvais koncentrācijas scenārijs 1.9 – RCP1.9), kuri modelī paredz strauju dekarbonizāciju 49 valstīs/reģionos, vienlaikus saglabājot ekonomisko izaugsmi. Modelī ir iekļauti tehnoloģiskie risinājumi, tostarp fosilā kurināmā samazināšana, energoefektivitātes uzlabojumi un pāreja uz atjaunīgo enerģiju. Atsevišķās nozarēs tiek apskatīti arī tādi pasākumi kā oglekļa uztveršana un elektrifikācija.

Oglekļa pēdas nospieduma aprēķins. Modelis ietver gan tiešos mājsaimniecību enerģijas patēriņa izmešus, gan patēriņa preču un pakalpojumu radītās netiešās emisijas. Analīzē izmantotie atskaites kritēriji balstās uz izmešu samazināšanas tendencēm, kas atbilst 1,5 °C mērķim 2030. un 2050. gadā. Šī pieeja uzsvēr tehnoloģisko risinājumu ierobežojumus un parāda, ka, lai sasniegtu nepieciešamo emisiju samazinājumu, augsts potenciāls ir dzīvesveida pārmaiņām.

DETALIZĒTI REZULTĀTI

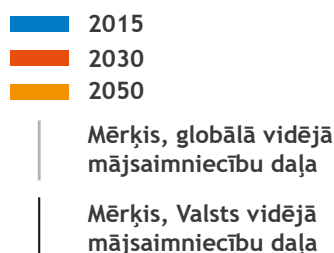
ES27 mājsaimniecību oglekļa pēdas daļa un virzītājspēki. Līdz 2030. gadam Slovākija (2,11 tCO₂e/iedz.), Horvātija (2,22 tCO₂e/iedz.) un Slovēnija (2,36 tCO₂e/iedz.) būs vienīgās ES valstis, kurās mājsaimniecību oglekļa pēdas nospiedums būs mazāks par globālo 1,5 °C mērķi (1. att.). Tīkmēr Rumānija (2,86 tCO₂e/iedz.) sasniedz savus mājsaimniecību izmešu mērķus, bet nesasniedz globālo sliekšni, jo mājsaimniecību izmešu īpatsvars ir salīdzinoši lielāks nekā citās nozarēs (piem., pašvaldības, bezpeļņas organizācijas, investīcijas). Atbilstoši prognozēm, neviena ES valsts nesasniedz 2050. gada mājsaimniecību izmešu samazinājuma mērķi.

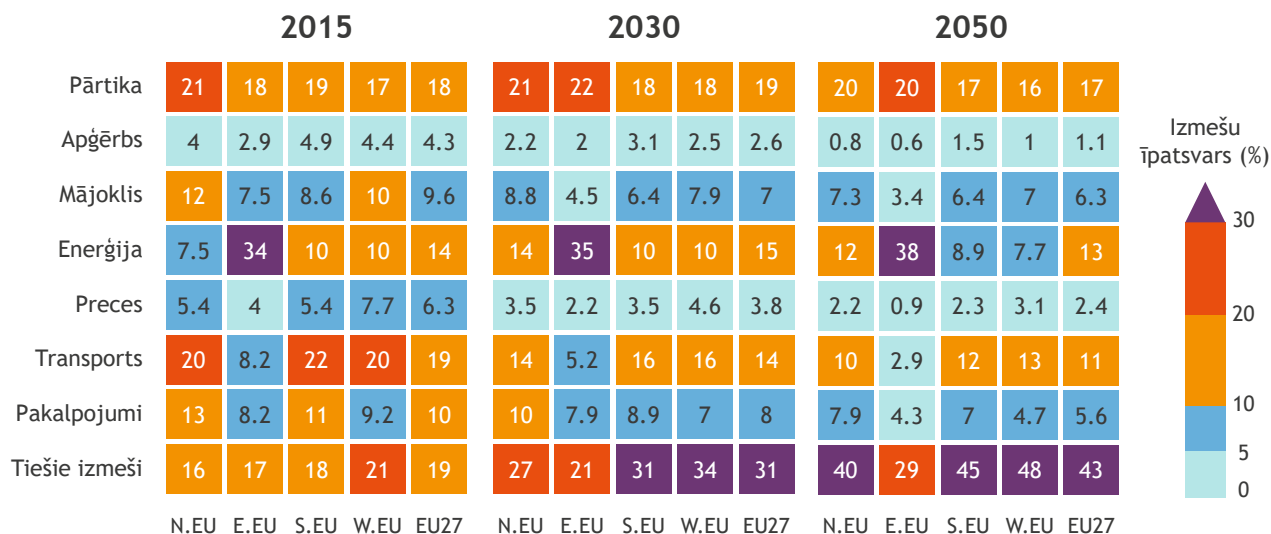

1. att. Mājsaimniecību oglekļa pēdas nospiedums uz vienu iedzīvotāju 2015., 2030. un 2050. gadā 49 valstīs un reģionos un pasaules vidējais rādītājs, sakārtots pēc kopējo izmešu daudzuma 2015. gadā. Ar vertikālajām līnijām ir attēlotas 1,5° C mērķa robežvērtības 2030. un 2050. gadam: ar nepārtrauktu līniju (pelēkā krāsā) ir apzīmēts kopējais globālais mērķis, kas aprēķināts, izmantojot pasaules mājsaimniecību vidējo izmešu daļu, bet ar treknākām atsevišķām līnijām (melnā krāsā) ir apzīmēti diferencētie mērķi, kas aprēķināti atsevišķām valstīm, izmantojot mājsaimniecību izmešu īpatsvaru no katras valsts kopējā izmešu apjoma. Valstis ir identificētas ar ISO2 kodu; agregētie reģioni ir identificēti ar EXIOBASE kodu: WA, RoW Āzija un Klusā okeāna reģions; WE, RoW Eiropa; WF, RoW Āfrika; WL, RoW Amerika; WM, RoW Tuvie Austrumi.

Avots: Cap, S. et al. (2024) "(In)Sufficiency of industrial decarbonization to reduce household carbon footprints to 1.5° C-compatible levels", *Sustainable Production and Consumption*, 45, 216,–227.

Izmešu intensitātes samazinājums izraisa oglekļa pēdas izmaiņas visās ES27 valstīs. Tiek prognozēts, ka no 2015. līdz 2050. gadam izmešu intensitāte visās valstīs samazināsies vidēji par 79 %. Paredzams, ka ES27 valstu mājsaimniecību netiešie izmeši, salīdzinot ar 2015. gadu, samazināsies, savukārt tiešie izmeši, kas saistīti ar mājsaimniecību enerģijas patēriņu, nedaudz pieaugs. Tiešo izmešu īpatsvars ES27 valstu mājsaimniecību oglekļa pēdas nospiedumā pieaug no 19 % 2015. gadā līdz 31 % 2030. gadā un 43 % līdz 2050. gadam, absolūtajām tiešo izmešu vērtībām pieaugot visās ES valstīs, izņemot Austrumeiropu.

2. att. Galveno patēriņa kategoriju pienesums ES27 valstu mājsaimniecību oglekļa pēdas nospiedumam procentos no kopējiem izmešiem. N.EU, ES ziemeļi; E.EU, ES austrumi; S.EU, ES dienvidi; W.EU, ES rietumi; ES27, Eiropas Savienības vidējais rādītājs.

Avots: Cap, S. et al. (2024) “(In)Sufficiency of industrial decarbonization to reduce household carbon footprints to 1.5°C-compatible levels”, *Sustainable Production and Consumption*, 45, 216.–227.

Modelētie izmeši, salīdzinot ar 1,5° C atskaites vērtību

Lielākā daļa no nepieciešamā mājsaimniecību oglekļa pēdas nospieduma samazinājuma, lai sasniegtu ar 1,5° C saderīgo 2030. gada mērķi – 2,38 tCO₂e/iedz., ES tiek sasniegti ar tehnoloģiskām izmaiņām, taču ar pavisam nelielu rezervi (2,2 tCO₂e/iedz., 57 %). Līdz 2050. gadam tehnoloģiskais progress nodrošinās izmešu samazinājumu par 3,7 tCO₂e/iedz. (55 %), bet emisiju samazinājuma deficīts būs 3,1 tCO₂e/iedz.

TURPMĀKAI LASĪŠANAI

Cap, S. et al. (2024) “(In)Sufficiency of industrial decarbonization to reduce household carbon footprints to 1.5°C – compatible levels”, *Sustainable Production and Consumption*, 45, 216.–227.

PAR MUMS

“1,5 °C dzīvesveids ES” konsorcijs ir desmit pētniecības partneri (universitātes, pētniecības institūti, uzņēmumi un NVO) no Vācijas, Somijas, Ungārijas, Latvijas, Nīderlandes, Spānijas un Zviedrijas.

KONTAKTINFORMĀCIJA

Apmeklējiet projekta vietni:

<https://latvia.onepointfivelifestyles.eu/>

Sekoiet mums:

Mājaslapa: <https://www.zalabriviba.lv/>

Facebook: <https://www.facebook.com/ZalaBriviba>

Instagram: https://www.instagram.com/zala_briviba/

LinkedIn: <https://www.linkedin.com/company/green-liberty-lv/>

TikTok: <https://www.tiktok.com/@zalabriviba>

Bluesky: <https://bsky.app/profile/greenlibertylv.bsky.social>

Sazinieties ar mums: info@zalabriviba.lv

Šis projekts ir saņēmis finansējumu no Eiropas Savienības pētniecības un inovācijas programmas “Apvārsnis 2020” saskaņā ar granta līgumu Nr. 101003880.

Par saturu pilnībā atbild autori. Tas var neatspoguļot Eiropas Savienības viedokli. Ne Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildaģentūra (CINEA), ne Eiropas Komisija nav atbildīga par dokumentā esošās informācijas izmantošanu.